

מראי מקומות - ראש השנה

ב.

מרחק של יותר מיום אחד עד בית דין, שאם התחיל לבוא לבית דין במוצאי שבת, לא יבא לשם עד ל"ב מחודש שלפניו, ושוב לא יוכל לקדש על פי הראיה. ונמצא שצריך לחלל שבת אפילו כשחל שלושים בשבת, ומדוע הקשתה הגמרא שנקדשה למחה, הלא יש לתרץ באופן שלא שייך לעשות כן. וכתבו, שההיתר לחלל שבת כדי להעיד על הלבנה הוא רק אם יוכלו לקדש הלבנה בשבת, שרק קידוש החודש של שבת דוחה שבת, אבל קידוש החודש שלאחר שבת אינו דוחה שבת.

ה. מאיימין על העדים על החודש שלא נראה בזמנו לקדשו אף על פי שלא ראוהו

לכאורה תמוה, שלאיים שלא יעידו כדי לעבר החודש מובן, אבל כיצד יאיימו עליהם להעיד שקר לומר שראו הלבנה אם לא ראוהו. והפני יהושע כתב, שאין זה שקר כל כך, מאחר ואין בית דין עושים כן אלא אם כן יודעים על פי חשבון שהלבנה ראויה ליראות באותו יום, והרי הידיעה כראיה. עוד כתב שיתכן שכוונת הגמרא היא רק שאין מדקדקין כל כך בעדותן, ואף שאפשר שלא ראו אלא כוביתא, אין חוקרין כל כך כשיש צורך. וכעין זה פירש רבנו חננאל, שכשראו כעין כוביתא אומרים להם להעיד.

ו. הא בניסן ותשרי הא בשאר חדשים

רש"י פירש, שבניסן ותשרי יכולים לקדש לצורך ובשאר חדשים לא. והתוספות הביאו שיש מפרשים להיפך. ומשמע מדברי הרשב"א ותוספות הרא"ש שהסוברים להיפך ביארו שהפסוק 'החודש הזה לכם ראש חדשים', שדורשים 'כזה ראה וקדש', שמדובר בחודש ניסן, ואיך אפשר לומר שבניסן עצמו יכולים לקדש שלא בזמנו. ולכאורה הסברא שדוקא בניסן ותשרי צריכים להיות דוקא בזמנו הוא משום שהם חדשי המועדות, ובהם הקפידה תורה שיהיו באותו הזמן על פי קידוש החודש בעדים.

וכתב התוספות הרא"ש שלדעת רש"י אינו אלא אסמכתא, ועל כן אפשר שעל שאר חדשים הוא. ובפני יהושע הקשה, שבתשרי מובן לקדש לצורך, כגון שחל ראש השנה באד"ו, שצריכין לעבר כדי שלא יחול באד"ו, אבל בניסן מהו הצורך לעבר. ותירץ הערוך לנו שגם בניסן שייך חשש ירקיא, ומזה ראייה שאב"י סובר הטעם של ירקיא.

ז. אחרים היא

במחר חודש נקט, שלדעת אחרים לעולם לא היו מקדשין אלא על פי חשבון, ועל ידי זה היו עושין אחד מלא ואחד חסר.

א. אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי

מחללינן משום דמצוה לקדש על הראיה

כתב הריטב"א שמיד היתה הגמרא יכולה להקשות שאם משום המצוה לקדש על פי ראיה, אם כן יצאו גם על כל החדשים, אלא שהעדיפה להקשות מהמשנה שמוכח כן בפירוש.

ב. אלא אי אמרת זמנין מלא זמנין חסר וכו'

פירש רש"י, שהרי זה תלוי בבית דין, וכפי שאמרו 'אתם' אפילו מזידין. והקשה הפני יהושע, שהרי זה רק לענין דיעבה, אבל מנין שיכולין לעשות כן לכתחילה. וביאר שכוונת רש"י היא כך, שכיון שלא אמרה תורה לחלל שבת אלא במקום צורך. וכיון שפעמים מלא ופעמים חסר, והדבר תלוי בבית דין, עד כדי כך שבדיעבד 'אתם' אפילו מזידין, שחשוב שנקבעו המועדים בזמנם, על כן אין סברא לומר שמחללים שבת על זה.

ג. נעבריה האידינא ונקדשה למחר

תמה השפת אמת, שלכאורה כל התועלת של המצוה לקדש על פי הראיה היא לקדש על פי העדות שהעידו, דהיינו לקדש היום שאמרו שראו בו הלבנה. וכיצד נאמר שמשום המצוה לקדש על פי ראיה מחללין שבת, הלא אינם מקדשים כלל את היום של הראיה. וכתב שלדעת הלישנא קמא אכן יש לומר כן, ומפני זה אפילו אם רק מחסרים את אדר מחללין שבת לקדש על פי הראיה. אבל הלישנא בתרא חולקת וסוברת שהמצוה לקדש על פי הראיה אינה דוקא אם מקדשים היום שראו, אלא כל שמקדשין החודש על פי הגדת עדות שראו הלבנה בחידושה.

וכעין זה תמה המנחת חינוך (ד', ג', ד"ה ולשיטת) שלכאורה אין שייך מצוה לקדש על פי הראיה לקדש יום שלושים ואחד כשהעידו על יום שלושים. ולכן כתב לפרש על פי שיטת הרמב"ם שיכולין לקדש החודש למפרע, ולפי זה כוונת הגמרא להקשות שאם הוא לעולם חסר, ואף אם לא יבואו עדים יקדשו בית דין החודש ביום שלושים, מובן שמחללין כדי לקדש על פי הראיה. אבל אם פעמים מלא פעמים חסר, מדוע צריכין לחלל שבת, נאמר שיבואו העדים למחה, ויתקדש החודש למפרע שיום שלושים יהא ראש חודש (אולם בפירוש המיוחס להרמב"ם על ראש השנה בסוגיינתו פירש קושיית הגמרא שיקדשו את יום ל"א).

ד. אי דאקלע יום שלשים בשבת הכי נמי

הקשו הטורי אבן והשפת אמת, שאפילו אם אקלע יום שלושים בשבת, שייך שיהא צורך לחלל שבת, כגון שהיה